

Redovisning av uppdrag enligt förordning (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning avseende omfattning och utvärdering av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning

(2 bilagor)

Härmed redovisas uppdraget avseende omfattning och utvärdering av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning givet i förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning. I enlighet med förordningen har Skolverket i samband med redovisningen samrått med Universitetskanslersämbetet. Senast den 30 april 2015 ska Skolverket lämna en redovisning av omfattningen av försöksverksamheten och en utvärdering av densamma.

1. Utvärdering av spetsutbildningen

1.1 Bakgrund

Försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning startade år 2009 och gäller för utbildning som påbörjas till och med den 30 juni 2022.¹ Syftet med gymnasial spetsutbildning är att göra det möjligt för gymnasieelever att fördjupa och bredda sin kunskap inom ett ämne eller ämnesområde, utöver vad som ingår i det nationella programmet. Inom ramen för spetsutbildningen ges eleverna möjlighet att läsa kurser vid universitet eller högskola. Skolverket har på uppdrag av regeringen beviljat huvudmän för 18 skolor, och sammantaget 20 utbildningar, att bedriva spetsutbildningar inom ämnesområdena matematik, naturvetenskap, sam-

---

¹ Förordning (2014:1001) om ändring i förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning.

hällsvetenskap och humaniora. År 2009 startade nio av de 20 utbildningarna och 2010 startade resterande elva utbildningar.² År 2013 erbjöds en förlängning av den gymnasiala spetsutbildningen för utbildning som påbörjas till och med 2016. Två utbildningar valde att inte förlänga. År 2014 erbjöds ytterligare en förlängning för utbildning som påbörjas till och med 2022. Då valde ytterligare två utbildningar att inte förlänga. Anledningen till att dessa skolor valt att inte förlänga försöksverksamheten med gymnasial spetsutbildning är lågt söktryck. Kvar i försöksverksamheten är 16 utbildningar.³

För de gymnasiala spetsutbildningarna gäller att de ska ha ett etablerat samarbete med ett universitet eller en högskola, att de får ha ett särskilt urvalsförfarande, att kostnaderna ska vara rimliga i förhållande till de nationella programmens utbildningar och att utbildningen ska vara av god kvalitet. Eleverna ska erbjudas att läsa universitets- eller högskolekurser.

1.2 Syfte

Syftet med denna redovisning är att:

- redovisa omfattningen av spetsutbildningarna,
- följa upp och redovisa genomströmningen av elever avseende kön, utländsk och svensk bakgrund och föräldrars utbildningsnivå i förhållande till andra jämförbara elevgrupper,
- redovisa betygsresultat i förhållande till andra jämförbara elevgrupper,
- redovisa antal elever som avbrutit sin spetsutbildning,
- redogöra för elevers övergång till högskola.

1.3 Tidigare redovisningar och utvärderingar

Skolverket har lämnat fem redovisningar till regeringen (2010, 2011, 2012, 2013 samt i april 2014).⁴ Redovisningarna finns tillgängliga på Skolverkets webbplats.⁵

---

² Se bilaga 2: Tabell: Översikt över gymnasiala spetsutbildningar.

³ Se bilaga 2: Tabell: Översikt över gymnasiala spetsutbildningar. De skolor som valt att inte förlänga är Katedralskolan i Uppsala och Vasaskolan i Gävle, båda inom gymnasial spetsutbildning humaniora samt Älvkulle gymnasiet i Karlstad med inriktning naturvetenskap och Fässbergsgymnasiet i Mölndal med inriktning samhällsvetenskap.

⁴ 2010 års redovisning (dnr 60-2008:3014), 2011 års redovisning (dnr 60-2008:3014), 2012 års redovisning (dnr 60-2008:3014), 2013 års redovisning (dnr 2013:00016), 2014 års redovisning (dnr 214:329).

⁵ Föregående års regeringsredovisningar finns tillgängliga på följande webbadress. www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer (2015-03-26)

2. Utvärderingarna 2010–2014

Nedan redovisas en sammanfattning av vad som framkommit i utvärderingarna av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning vilka har redovisats till regeringen åren 2010-2014.

2.1 Meritpoäng och högskolestudier

Elever i gymnasial spetsutbildning erbjuds att läsa högskolekurser och det framgår av tidigare utvärderingar att en del elever väljer att läsa sin gymnasieutbildning i snabbare takt än övriga elever i gymnasial spetsutbildning. Läsåret 2012/13 var det totalt 32 procent av eleverna i årskurs tre som läste vid högskolan parallellt med sina gymnasiestudier och tolv procent av eleverna i årskurs två. Alla elever väljer inte att läsa högskolekurser utan väljer istället att läsa kurser som ger meritpoäng som utökat program. Att läsa högskolekurser parallellt med gymnasiestudierna upplevs av många elever som stressande och som att de inte hinner med att fördjupa sig i fördjupnings- och breddningskurser så som de önskar. Tidigare utvärderingar visar dock att de elever som valt att läsa en högskolekurs i större utsträckning än elever i jämförelsegrupperna, elever i parallellklasser och övriga riket, går direkt till högskolestudier efter sin gymnasieutbildning.

Utvärderingarna visar att många elever i gymnasial spetsutbildning som läser högskolekurser har svårt att få tid till att läsa kurser som ger särskild behörighet eller som ger meritpoäng. Detta eftersom några utbildningar har utnyttjat det individuella valet till de för gymnasiala spetsutbildningarna särskilda fördjupnings- och breddningskurserna. De meritgivande kurserna är kurser i moderna språk, engelska eller matematik. Detta kan medföra att elever inom gymnasial spetsutbildning inte har möjlighet att tillgodoräkna sig meritpoäng på samma sätt som elever i parallellklasser och i övriga riket.

2.2 Etablerat samarbete med ett universitet eller en högskola

Företrädare för lärosäten som intervjuats ställer sig tveksamma till nyttan med högskolekurser under gymnasietiden om detta innebär en risk för att studierna på gymnasienivå blir mindre gedigna. En fråga som Universitetskanslersämbetet påtalat sedan de gymnasiala spetsutbildningarna startade gäller högskolans möjlighet att göra undantag från kravet på grundläggande behörighet då nuvarande möjlighet till undantag i högskoleförordningen inte är avsedd för elever på gymnasiala spetsutbildningar.⁶

---

⁶ 7 kap. 3 § högskoleförordningen (1993:100).

2.3 Riksrekrytering

En klar majoritet av eleverna (85 procent) kom från den kommun eller kranskommun där gymnasieskolan är belägen. Endast ett fåtal elever har flyttat till orten och samtliga redovisningar framhåller att rekrytering av sökande från andra delar av landet är begränsad och att det är svårt att nå ut med information om gymnasiala spetsutbildningar utanför närområdet. Utvärderingarna visar att elever har en ovilja att flytta hemifrån och byta bostadsort, vilket även bekräftas av svaren i enkätstudien om elevers avhopp från en gymnasial spetsutbildning och av Skolverkets rapport om elevers studieval.⁷

2.4 De gymnasiala spetsutbildningarnas kvalitet

Generellt är elever och lärare inom gymnasial spetsutbildning i huvudsak mycket nöjda med utbildningen och positiva inför de utmaningar och möjligheter som de gymnasiala spetsutbildningarna innebär. Utvärderingarna visar att eleverna anser sig ha både fördjupat och breddat sina kunskaper och att de har bra inblick i vad det innebär att bedriva studier på högskolenivå. Kvaliteten på gymnasial spetsutbildning upplevs som hög och lärarna uppfattas av eleverna som kunniga och motiverade. Utvärderingarna visar att både elever, lärare och rektorer uppfattar att elever i gymnasial spetsutbildning är ambitiösa och motiverade och att den egna motivationen har mycket stor betydelse för studieresultaten. Även om det från lärosäten finns synpunkter på nyttan med att läsa högskolekurser samtidigt som eleverna går en gymnasial spetsutbildning är de nöjda på så vis att eleverna har fått en god förberedelse inför högskolestudier.⁸

2.5 Antagning och elevsammansättning

Ungefär hälften av det totala antalet (1800) platser inom ramen för gymnasial spetsutbildning är tillsatta. Utvärderingarna visar att det låga söktrycket ibland leder till att de elever som antas i första hand anger andra skäl än att de vill studera på en spetsutbildning, exempelvis att de söker till en viss skola. I praktiken antas alla som är behöriga sökande utan kompletterande urvalförfarande till spetsutbildningar med lågt söktryck. Ett skäl som anges till det låga söktrycket är svårigheten att nå ut med information om de gymnasiala spetsutbildningarna utanför närområdet.

Eleverna i spetsutbildning utgör en relativt homogen grupp på så vis att det är vanligare att elever i spetsutbildning har föräldrar med eftergymnasial utbildning i förhållande till jämförbara elevgrupper.

---

⁷ Rapport 394. Det svåra valet. Elevers val av utbildning på olika slags gymnasieområden. Skolverket 2013.

⁸ Försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasiala spetsutbildningar. Lunds universitet. 2013.

3. Skolverkets redovisning april 2015

3.1 Underlag och avgränsningar

Årets redovisning innehåller två datainsamlingar. Den ena datainsamlingen innehåller statistik avseende genomströmning av elever som påbörjade en gymnasial spetsutbildning läsåren 2011/12, 2012/13 och 2013/14. Syftet med denna redovisningsmodell är att möjliggöra en analys av samma elevgrupper över tid. Redovisningen innehåller statistik gällande kön, utländsk bakgrund, föräldrars utbildningsnivå samt meritvärden från grundskolan. För de elever som påbörjade en gymnasial spetsutbildning läsåret 2011/12 redovisas även genomsnittligt betygspoäng och andel elever med slutbetyg efter tre års gymnasiestudier samt övergång till högskolan för elever som gick en spetsutbildning.⁹ Den andra datainsamlingen innehåller uppgift om studieavbrott gällande elever i gymnasial spetsutbildning som påbörjade sin utbildning 2011/12.¹⁰

3.1.1 Antal elever inom gymnasial spetsutbildning

Antal elever som påbörjade en gymnasial spetsutbildning var 368 läsåret 2011/12, 334 läsåret 2012/13 och 339 läsåret 2013/14. Jämfört med läsåret 2011/12 är det läsåret 2013/14 en nedgång i antalet elever som påbörjade en gymnasial spetsutbildning. Det är framförallt utbildningarna mot naturvetenskap, matematik och humaniora som uppvisar en minskning i elevantal bland förstaårseleverna jämfört med spetsutbildningar inom ekonomi och samhällsvetenskap. Spetsutbildningar mot samhällsvetenskap och ekonomi såg läsåret 2012/13 en ökning i antalet förstaårselever vilket dock minskade igen läsåret 2013/14.

Skolverkets kommentar

Minskningen i antalet elever inom spetsutbildning mot humaniora är jämförbar med det minskande antalet förstaårselever i humanistiska programmet. Två av de fyra spetsutbildningar som valt att inte förlänga försöksverksamheten är utbildningar med inriktning mot humaniora. Förhållandet är den motsatta för spetsutbildningar med inriktning mot ekonomi och samhällsvetenskap. De gymnasiala spetsutbildningarna har sedan starten haft ett relativt lågt söktryck jämfört med det antal platser som enligt förordningen är möjliga inom spetsutbildningarna.

---

⁹ PM – Beskrivande statistik om elever i försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning. Förstaårselever i årskullarna 2011/2012, 2012/2013 och 2013/2014.

¹⁰ Enkät vårterminen 2014 till huvudmän och rektorer med ansvar för gymnasial spetsutbildning.

3.1.2 Genomströmning avseende könsfördelning, elever med svensk och utländsk bakgrund och föräldrars utbildningsnivå

Könsfördelningen inom de gymnasiala spetsutbildningarna varierar bland förstaårseleverna under de tre läsåren. Läsår 2011/12 var andelen 49 procent män respektive 51 procent kvinnor, läsår 2012/13 var fördelningen 42 procent män och 58 procent kvinnor medan fördelningen läsår 2013/14 jämnats ut så att hälften är kvinnor och hälften är män. Under alla tre åren är matematik den utbildning som har störst andel män (drygt 60 till drygt 70 procent män). Omvänd könsfördelning gäller för samhällsvetenskaplig utbildning där andelen kvinnor var som störst läsåret 2012/13 (82 procent). I parallellklasserna och riket i övrigt är det humanistisk gymnasial spetsutbildning som har den tydligaste skillnaden i könsfördelningen med störst andel kvinnor under alla tre läsår.¹¹

Sammantaget är andelen elever med utländsk bakgrund som läser en gymnasial spetsutbildning mindre än i både parallellklasserna och övriga riket. Andelen elever med utländsk bakgrund är störst inom gymnasial spetsutbildning inriktad mot ekonomi och matematik. Inom naturvetenskap och humaniora ökar andelen med utländsk bakgrund något. Andelen elever med utländsk bakgrund är mycket låg inom utbildningen mot samhällsvetenskap (mellan fyra och åtta procent) jämfört med övriga riket (som har motsvarande siffra mellan 15 och 20 procent). I parallellklasserna är motsvarande siffra något lägre än i övriga riket.

Föräldrarnas utbildningsnivå delas in i tre kategorier, förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial.¹² I förhållande till övriga gymnasiala spetsutbildningar är det en högre andel av eleverna i spetsutbildningar inriktade mot ekonomi som har föräldrar med förgymnasial utbildning. I förhållande till övriga gymnasiala spetsutbildningar är det en högre andel av eleverna i spetsutbildningar inriktade mot samhällsvetenskap som har föräldrar med eftergymnasial utbildning. I jämförelse med övriga riket är andelen elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning betydligt högre för elever i gymnasial spetsutbildning.

Skolverkets kommentar

Det är särskilt två områden som skiljer sig åt mellan elever i gymnasial spetsutbildning och elever i parallellklasser och i övriga riket. Jämfört med parallellklasser och övriga riket är andelen elever med utländsk bakgrund lägre i gymnasial spetsutbildning och elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning är betydligt högre för elever i gymnasial spetsutbildning jämfört med övriga riket.

3.1.3 Studieresultat avseende meritvärden från grundskolan och genomsnittligt betygspoäng från gymnasieutbildning

Elever i gymnasial spetsutbildning har ett betydligt högre genomsnittligt meritvärde från grundskolans årskurs 9 än elever i övriga riket. Störst är skillnaden mellan ele-

---

¹¹ Med parallellklass menas nationellt program motsvarande den gymnasiala spetsutbildningen på samma skola.

¹² Enligt SCBs statistik december 2015.

ver i spetsutbildningar inriktade mot samhällsvetenskap och humaniora jämfört med motsvarande program i övriga riket. Förstaårseleverna i spetsutbildningarna läsåret 2013/14 har dock lägre genomsnittligt meritvärde jämfört med båda de tidigare åren. Under de tre läsåren är det främst förstaårselever inom spetsutbildning mot ekonomi som har haft ett lägre genomsnittligt meritvärde från grundskolan.

Den samhällsvetenskapliga gymnasiala spetsutbildningen där elever som påbörjade sin utbildning läsåret 2011/12 hade våren 2014 högst genomsnittligt betygspoäng jämfört med både parallellklasserna och övriga riket. Den spetsutbildning med högst andel elever som tagit examen tre år efter påbörjad spetsutbildning var utbildning mot ekonomi, drygt 90 procent, högre än för både parallellklasserna och övriga riket. Motsvarande andel var 70 procent av elever inom spetsutbildning inriktad mot naturvetenskap, jämförbart med parallellklasser och riket i övrigt. Ungefär 70 procent av eleverna inom spetsutbildning inriktad mot samhällsvetenskaplig spetsutbildning tog examen, jämförbart med parallellklasser och riket i övrigt, och 65 procent av eleverna på matematik spetsinriktning, vilket var något lägre än parallellklasser och övriga riket. Med lägst andel elever med examen tre år efter påbörjad spetsutbildning var utbildning mot humaniora med omkring 60 procent, vilket var lägre än för både parallellklasserna och övriga riket. Sammantaget var det, i alla utbildningar, en högre andel elever som gått en spetsutbildning som sökte och blev antagna till högskolan direkt efter avslutad spetsutbildning jämfört med parallellklasserna och övriga riket. Analysen visar även att elever som gått en spetsutbildning i något större utsträckning var benägna att läsa ett ämne som var närliggande det ämne som de hade specialiserat sig inom under spetsutbildningen.

Skolverkets kommentar

I detta sammanhang kan det vara av intresse att jämföra elevernas meritvärde i de av grundskolans ämnen som motsvarar de för den gymnasiala spetsutbildningen specifika breddnings- och fördjupningskurserna, exempelvis matematik, historia och moderna språk. Skolverket har för avsikt att redovisa detta i regeringsredovisningen år 2016.

Tidigare utvärderingar och denna redovisning visar att elever i gymnasial spetsutbildning i högre utsträckning än elever i parallellklasser och övriga riket blev antagna till högskolan direkt efter avslutad spetsutbildning.

3.1.4 Studieavbrott från en gymnasial spetsutbildning – andel elever utan slutbetyg höstterminen 2014 från en gymnasial spetsutbildning

Skolverket har i maj 2014 genomfört en enkätstudie om elever som påbörjade en gymnasial spetsutbildning höstterminen 2011. Fokus har varit orsaker till att elever har hoppat av en gymnasial spetsutbildning och vad de gör därefter. Huvudmän för 16 av de 20 spetsutbildningar som startade höstterminen 2011 har svarat på enkäten. Dessa huvudmän hade sammanlagt 314 elever vid skolstarten höstterminen 2011 och i februari 2014 kvarstod 242 elever i spetsutbildningarna. En redovisning

av antalet elever inom respektive spetsutbildning och avhopp redovisas i tabellen nedan.¹³

Spetsutbildning	Antal elever		Avhopp	Andel
	2011	2014		
Naturvetenskap	121	90	31	26 %
Matematik	88	71	17	19 %
Samhällsvetenskap	87	69	18	21 %
Humanistisk	18	12	6	33 %
Total	314	242	72	23 %

För denna årskull har i genomsnitt 23 procent av eleverna på de 16 spetsutbildningarna valt att avbryta sina gymnasiestudier på en spetsutbildning. Lägst andel elever som avbrutit sina studier har det varit i spetsutbildningar inriktade mot matematik medan det varit högst andel i humanistiskt inriktade spetsutbildningar. Andelen avhopp på program är ungefär desamma i riket som i de gymnasiala spetsutbildningarna.

Det är vanligt att de elever som avbrutit en gymnasial spetsutbildning valt att börja i motsvarande nationellt program eller i ett annat högskoleförberedande program. Ett skäl för avhoppet är att den gymnasiala spetsutbildningen varit för krävande. Ett annat skäl är att elever valt att flytta tillbaka till hemorten.

Skolverkets kommentar

I kommande års redovisningar avser Skolverket att följa upp och redogöra för avhopp ifrån och varför elever väljer att avbryta sina studier i en gymnasial spetsutbildning.

3.1.5 Elever antagna till högskola hösten 2014

Sammantaget var det en större andel elever från gymnasial spetsutbildning som sökte och antogs till högskolan direkt efter fullgjord gymnasieutbildning jämfört med parallellklasser och övriga riket.

Den gymnasiala spetsutbildning från vilken högst andel elever sökt och blivit antagna till högskolan direkt efter fullgjord gymnasieutbildning var matematik. Det var även en större andel jämfört med både parallellklasserna och övriga riket. Minst andel elever från en gymnasial spetsutbildning som sökt och blivit antagna till högskolan var elever som läste en utbildning mot samhällsvetenskap.

Störst andel elever som fullgjort en gymnasial spetsutbildning men inte sökt eller inte blivit antagen till högskolan var elever som läste en spetsutbildning mot ekonomi. Dessa utgjorde omkring hälften av eleverna i inriktningen mot ekonomi vilket var jämförbart med parallellklasserna och övriga riket. För elever från spetsut-

¹³ Redovisningen bygger på skolornas svar på enkäten

bildning mot humaniora var motsvarande andel 21 procent. I parallellklasserna var andelen 47 procent. För övriga riket var motsvarande andel 49 procent för både samhällsvetenskap och humaniora.

Andelen elever som valde en högskoleutbildning som hade en direkt ämnes- eller ämnesområdeskoppling till den gymnasiala utbildning som eleven avslutat var betydligt högre för elever i gymnasial spetsutbildning än för elever i parallellklasser och för elever i övriga riket. Störst andel elever som antogs till en högskoleutbildning inom sitt ämnesområde var elever med spetsutbildning mot matematik och naturvetenskap. Omkring hälften av eleverna som läste en gymnasial spetsutbildning mot matematik valde ett ämne inom samma område på högskolan. För parallellklasser och övriga riket var motsvarande andel ungefär 20 procent. I gruppen elever som fullgjort en spetsutbildning med inriktning mot naturvetenskap valde ungefär 40 procent ett högskoleämne inom samma område medan motsvarande andel var återigen ungefär 20 procent i parallellklasserna och i övriga riket. Av de elever som läst en spetsutbildning mot humaniora valde 25 procent en högskoleutbildning som var närliggande spetsämnet, vilket är en marginell skillnad från eleverna i parallellklasserna, men betydligt högre än för övriga riket.

Skolverkets kommentar

Redovisningen av försöksverksamheten med gymnasial spetsutbildning visar i stort samma resultat som tidigare utvärderingar som redovisats till regeringen. Detta gäller även elever antagna till högskola och elevers val av ämnes- eller ämnesområdeskoppling. Som nämndes inledningsvis i detta kapitel så möjliggör denna redovisningsmodell att Skolverket kan följa samma elevgrupper över tid.

Anna Ekström
Generaldirektör

Ylva Eriksson
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Kjell Hedwall, Annette Lilliestierna, Eva Durhán, Pia Enochsson, Kristina Larsson samt Helén Ängmo i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Bilaga 1: Rapport: PM: Beskrivande statistik i försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning. Förstaårselever i årskullarna 2011/2012, 2012/2013 och 2013/2014. Skolverket. Mars 2015.
Bilaga 2: Tabell: "Översikt av de gymnasiala spetsutbildningarna".